

A HÁTTÉR TÁRSASÁG A MELEGEKÉRT VÉLEMÉNYE AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV PARLAMENTI VITÁJA KAPCSÁN ÖSSZEÍVOTT KONFERENCIÁRA

2008. november 18.

Az új Polgári Törvénykönyv tervezetének számos rendelkezése érinti a meleg, lesbikus, biszexuális és transznemű embereket. A törvényjavaslat előkészítése során Egyesületünk már több alkalommal kifejtette véleményét, melyek egy része beépült a javaslatba, míg több észrevételünk reakció nélkül maradt. Az alábbiakban ismertetjük a törvényjavaslat meleg, lesbikus, biszexuális és transznemű embereket különösen érintő vonatkozásait, ismét felhívjuk a figyelmet a javaslat alapvető hiányosságára (az örökbefogadás szabályozásának kérdésére), reagálunk a vitában elhangzott érvekre, és kifejtjük véleményünket az eddig benyújtott módosító javaslatok kapcsán.

Legfontosabb javaslatok

- a gyűlöletbeszéd szabályozásának nemrégiben elfogadott új modellje épüljön be a Ptk.-ba;
- a gyűlöletbeszéd elleni védelemben részesülő csoportok listája egészüljön ki a nemi identitás kategóriájával;
- a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonlóan felvehessék partnerük nevét;
- a törvényből kerüljön ki a házastársak általi örökbefogadásnak a gyermek érdekeit figyelmen kívül hagyó feltétlen előnyben részesítése;
- a törvény tegye lehetővé, hogy a bejegyzett élettársak és az élettársak fogadhassanak örökbe gyermeket, különösen partnerük gyermekét;
- a törvény tegye lehetővé, hogy a szülő és a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy okiratba foglalhassa a gyermek nevelésében való részvételről szóló megállapodásukat.

Kapcsolódó törvényekre vonatkozó javaslatok:

- a nemzetközi magánjogról szóló törvényerejű rendelet egészüljön ki a külföldön kötött bejegyzett élettársi kapcsolatok magyarországi elismerésének és a Magyarországon nem magyar állampolgár(ok) által kötendő bejegyzett élettársi kapcsolatok feltételeinek egyértelmű szabályozásával;
- készüljön jogszabály a nemváltás folyamatához kapcsolódó jogi kérdések rendezésére;
- a Minisztérium hozza nyilvánosságra, hogy milyen szempontok alapján történik a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményének átvezetése bizonyos jogszabályokon, míg másokon nem;
- a Minisztérium készítsen egyértelmű iránymutatást e szempontokról és a bejegyzett élettársi kapcsolat jogrenden történő átvezetésének kodifikációs technikájáról, ill. kísérje fokozottabb figyelemmel az iránymutatás betartását a minisztériumi előkészítő munka és a parlamenti módosító szakasz során.

Támogatott módosító javaslatok:

- 5949/93

Nem támogatott módosító javaslatok:

- 5949/107; 5949/114; 5949/116; 5949/119; 5949/120; 5949/121

A PTK. SZEXUÁLIS KISEBBSÉGEKET ÉRINTŐ KÉRDÉSEI

Az új Polgári Törvénykönyv szabályozási területének szexuális kisebbségeket érintő legfontosabb kérdései az alábbiak:

- az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének kérdése (2:78. §);
- a gyűlöletbeszéddel szembeni polgári jogi fellépés kérdése (2:81. §);
- az azonos nemű párok párkapcsolatainak (házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat, élettársi kapcsolat) kérdése (Harmadik Könyv);
- a nemváltáson áteső személyek (korábbi) házasságának kérdése (3:21. §);
- az örökbefogadás (különösen az egyéni örökbefogadás és a nem házastársi kapcsolatban élő párok általi közös gyermekké fogadás) kérdése (3:127. §, 3:130. §, 3:138. §);
- a partner gyermekének nevelésében való részvétel (3:159. §).

Egyenlő bánásmód – A törvényjavaslat 2:78. §-a a hatályos Ptk.-hoz hasonlóan a személyhez fűződő jog megsértésének tekinti az egyenlő bánásmód követelményének megsértését. Üdvözöljük, hogy az új Ptk. a kérdésnek nagyobb figyelmet szentelve, az egyenlő bánásmódról szóló törvényre egyértelműen hivatkozva külön paragrafusban tartalmazza a jelenleg is érvényben lévő szabályt.

Gyűlöletbeszéd – A törvényjavaslat 2:81. §-a a személyhez fűződő jog megsértésének tekinti a nagy nyilvánosság előtt elkövetett, súlyosan sértő, a csoport tagjainak megbélyegzésére irányuló magatartást. A javaslat által alkalmazott „a személyiség lényegi vonása által meghatározott társadalmi csoport” egyértelműen vonatkozik a szexuális irányultság szerinti csoportokra is. Az Országgyűlés azonban 2008. november 10-én elfogadta az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvényt, amely a tárgyalt szabályozás helyét hivatott átvenni. Csatlakozva más civil szervezetek véleményéhez, szerintünk is szerencsésebb lenne az új szabályozást is a Ptk., ill. a Pp. keretei között tartani. A szabályozás tartalmát illetően jelentős különbség, hogy szemben a Ptk. törvényjavaslat általános megfogalmazásával („a személyiség lényegi vonása által meghatározott társadalmi csoport”) az újonnan elfogadott törvény zárt felsorolást tartalmaz („nemzeti, etnikai hovatartozás, a vallási meggyőződés vagy a szexuális irányultság”). Üdvözöljük, hogy a bírósági gyakorlatnak megfelelően a zárt lista is tartalmazza a szexuális irányultságot, ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet, hogy a transznemű személyek elleni gyűlöletbeszéd is igen elterjedt, a szexuális irányultság azonban a transznemű személyekre nem terjed ki. A nemzetközi szakirodalom és a magyar jogszabályok (Ebkvtv.) is a „nemi identitás” fordulatot használják a transznemű személyek megnevezésére. Javasoljuk, hogy az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvény anyagi jogi szabályai kerüljenek átvételre a Ptk.-ba, ugyanakkor a felsorolás egészüljön ki a nemi identitás kategóriájával.

Azonos nemű párok párkapcsolatai – A törvényjavaslat 3:5. §-a kimondja, hogy házasságot csak külön nemű párok köthetnek. Véleményünk szerint az azonos nemű párok valódi jogegyenlőségét csak a házasság intézményének megnyitása garantálhatja; az azonos nemű párok mindaddig az Alkotmány által tiltott hátrányos megkülönböztetésben részesülnek, amíg nem élhetnek a külön nemű párok számára rendelkezésre álló valamennyi jogi lehetőséggel. Elismerjük azonban, hogy a 2007. CLXXXIV törvény által bevezetett bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye komoly előrelépést jelent a korábbi helyzethez képest, és az azonos nemű párok személyi és vagyoni viszonyainak jelentős részét kielégítően rendez. Támogatjuk, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozása integrálásra kerüljön az új Ptk. szövegébe. Mint ahogy arra a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény vitájában rámutattunk nincs azonban alkotmányos indoka annak, hogy az örökbefogadás és a névviselés kérdésében a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozása eltérjen. Eltérés a 2007-es törvény által bevezetett szabályozáshoz képest, hogy az új Ptk. – az általános utalószabály megőrzése mellett – szélesebb körben említi közvetlenül a bejegyzett élettársakat a házastársak mellett. Sajnálatos, hogy az alapos előkészítés ellenére a benyújtott törvényjavaslat továbbra is tartalmaz – teljesen véletlenszerűen és indokolatlanul – olyan rendelkezéseket, amelyekben a bejegyzett élettársak közvetlen említése nem történik meg. Ilyen

hibát orvosol pl. T/5949/93. sz. módosító javaslat. Az általános utalószabály ugyan ezekre a kodifikációs hibákra is megoldást nyújt, de a következetlenség jogbizonytalanságot eredményez. Hasonló figyelmetlenség eredménye, hogy a 2008. évi XXI. törvény a humángenetikai adatok védelméről, a humángenetikai vizsgálatok és kutatások, valamint a biobankok működésének szabályairól szóló törvény parlamenti szakaszában a Kormány olyan módosító javaslat elfogadását támogatta, amely következetlenül vezeti át a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét a törvényjavaslaton. Hasonlóan nehezen értelmezhető megfogalmazás szerepel a Parlament előtt jelenleg fekvő, T/6748. számú, a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény módosításáról szóló törvényjavaslatban. Általánosságban megállapítható, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményének átvezetése a jogrendszeren követhetetlen szempontok szerint, esetlegesen, eltérő kodifikációs technikával történt meg, kihagyva olyan fontos jogszabályokat, amelyek általános utalószabály szerint történő értelmezése igen komoly nehézségekhez, bizonytalanságokhoz vezet. Ezek közül kiemelendő az 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról, amelynek egyértelmű szabályokat kellene tartalmaznia a külföldön kötött bejegyzett élettársi kapcsolatok magyarországi elismerése és a Magyarországon nem magyar állampolgár(ok) által kötött bejegyzett élettársi kapcsolatok vonatkozásában. Bár ezen szabályok a Ptk. szabályozási területén kívül esnek, a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményéről szóló, és az ezen intézményhez jogokat és kötelezettségeket rendelő más jogszabályokra mint egységes rendszerre kell tekinteni. Garantálni kell, hogy amennyiben a bejegyzett élettársi kapcsolat átvezetésre kerül az egész jogrendszeren, akkor az valóban teljeskörűen és következetesen történjen, ha viszont általános átvezetésre nem kerül sor (mivel az általános utalószabály a kérdést megnyugtatóan rendez), akkor egyértelmű és mindenki számára megismerhető módon kell eldönteni, hogy mely jogszabályok esetében és milyen szempontok alapján szükséges a bejegyzett élettársi kapcsolat külön említése. Bár a bejegyzett élettársi kapcsolat döntő jelentőségű az azonos nemű párok számára, a különmemű párokhoz hasonlóan továbbra is számos azonos nemű pár fogja a kötetlenebb, élettársi együttélést választani. Üdvözöljük, hogy az élettársi kapcsolat szabályozására a Ptk. családjogi könyvében kerül sor, egyértelművé téve ezzel, hogy az élettársi kapcsolat családjogi jogviszony. Szintén üdvözöljük, hogy a tartós élettársak jogai és kötelezettségei bővülnek (lakáshasználat, tartás).

Házasság és nemváltás – A törvényjavaslat 3:21. §-a kimondja, hogy a házasság megszűnik az egyik fél nemének megváltozásával. Ez a szabály logikus, bár sajnálatos következménye az azonos nemű párok házasságára vonatkozó tilalomnak. E tilalom ellenére garantálni kell, hogy amennyiben a pár a nemváltás ellenére nem kívánja életközösségét felbontani, a köztük lévő jogi kötelék fennmaradjon. Üdvözöljük, hogy Egyesületünk javaslatára a törvényjavaslat készítői ennek szükségességét felismerték, és a 3:21. § (4) bekezdése alapján a nemváltás után kötött bejegyzett élettársi kapcsolat a nemváltás előtti házassággal jogfolytonos. Mindezek mellett meg kell jegyeznünk, hogy bár a nemváltás gyakorlata ma Magyarországon megfelel a nemzetközi gyakorlatnak, az eljárás menete nincs jogszabályba foglalva, a nemváltást kérvényező állampolgárok helyzete ezért rendkívül kiszolgáltatott. Az új házassági megszűnési ok jogbizonytalanságot nélkülöző alkalmazásához szükség lenne a nemváltás engedélyezésének és hatósági bejegyzésének folyamatát előíró jogszabály elfogadására.

Egyéni örökbefogadás – A törvényjavaslat 3:127. § 5. bekezdése kimondja, hogy a gyermek érdekében állónak elsősorban a házaspárok általi közös örökbefogadást kell tekinteni. E téren az új Ptk. tervezete a benyújtást közvetlen megelőzően komoly változáson ment keresztül. A hatályos jogszabályok bár lehetővé teszik az egyéni örökbefogadást, előírják, hogy a házastársak általi örökbefogadást a gyámhatóságnak előnyben kell részesítenie. Ez a szabályozás viszonylag új keletű, egy 2001-ben elfogadott módosítás eredményeként került a családjogi törvénybe, a módosítás célja egyértelműen a szexuális kisebbségek általi örökbefogadás ellehetetlenítése volt (a törvény módosítás közvetlen előzménye egy korábbi transzvesztita előadóművész hatóság által engedélyezett örökbefogadása körüli botrány volt). Az új Ptk. kidolgozása során egyértelművé vált, hogy a preferencia-szabály a gyakorlatban alkalmazhatatlan, és pont az örökbefogadás középpontjában álló gyermek számára hátrányos, mivel az egyéni örökbefogadót a preferencia-szabályra hivatkozva elutasítják annak reményében, hogy a gyermek majd házaspárnál talál új otthon. Ennek következménye azonban gyakran az, hogy a gyermek további hónapokat/éveket tölt állami gondozásban, örökbefogadásának esélyei kora előrehaladtával radikálisan

csökkennek. A szabályozás azt sem veszi figyelembe, hogy az örökbefogadáskor egyedülálló örökbefogadó később partnert találhat, és a gyermek ugyanúgy hagyományos kétszülős családmodellben nőhet fel. Mindezek alapján a Prof. Vékás Lajos által vezetett Kodifikációs Bizottság a preferencia-szabály eltörlése mellett döntött. A 2006. márciusában közzétett első normaszöveg-tervezet indoklása szerint „a gyámhatóság mérlegelésével – a gyermek elsődleges érdeke és az alkalmassági kritériumok alapján akkor is elhelyezhető egyedülálló személynél a gyermek, ha házasságban élő örökbefogadni szándékozók is lennének. Ezért ezt, a 2002. évi IX. törvénnyel beiktatott kritériumot [Csjt.49. § (1) bekezdés] a Javaslát nem tartalmazza.” A preferencia szabály sem az IRM által közzétett későbbi szövegváltozatokban, sem a Prof. Vékás Lajos által jegyzett, 2008. márciusában megjelent „Szakértő Javaslátban” nem szerepelt. Mindezek után értetlenül fogadtuk, hogy a Parlament számára benyújtott törvényjavaslátban ismét megjelent a házastársak általi örökbefogadás minden más szempontot (gyakran a gyermek érdekeit) megelőző előnyben részesítése. Ez a fejlemény annál is inkább furcsa, mivel időközben az Európa Tanács Miniszterek Tanácsa 2008. május 7-én elfogadta a *Gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény* új változatát, amely azonos szinten kezeli a házaspárok általi, ill. az egyéni örökbefogadást. A törvényjavaslát 3:135. §-a ráadásul egy másik preferencia-szabályt is megfogalmaz: ez alapján külföldre történő örökbefogadásra csak akkor kerülhet sor, ha belföldi örökbefogadó nem volt. A két preferencia-szabály egymáshoz való viszonya nem tisztázott, lehet-e külföldre örökbe adni egy gyermeket, akinek örökbefogadására itthon csak egyéni örökbefogadók jelentkeztek? Mindezek alapján javasoljuk, hogy a házaspárokra vonatkozó preferencia-szabály eltörlésével a jogalkotó biztosítson nagyobb mérlegelési lehetőséget a körülményeket legjobban ismerő gyámhatóság számára, hogy a gyermek számára legmegfelelőbb örökbefogadót kiválassza.

Nem házaspárok általi örökbefogadás – A törvényjavaslát 3:130. § 2. bekezdése kimondja, hogy az örökbefogadás fennállása alatt a gyermeket csak az örökbefogadó házastársa fogadhatja örökbe, illetve a 3:138. § 2. bekezdése kimondja, hogy közös gyermekké fogadás csak három esetben lehetséges: a házaspár általi együttes örökbefogadás, a házaspár általi egymást követő örökbefogadás, valamint a házastárs vérszerinti gyermekének örökbefogadása esetén. A szabályozás következménye, hogy a nem házasságban élő párok (bejegyzett élettársak, élettársak) esetében a gyermeket csak az egyik (vérszerinti vagy örökbefogadó) szülőjéhez fűzi törvényes kapcsolat, annak ellenére, hogy a gyermeket a pár egyébként közösen neveli. A hatályos családjogi törvényt e téren mindenben átvevő törvényjavaslát egy korábbi, ma már meghaladott koncepción alapul, amely a *Gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény* 1967-ben elfogadott változatában tükröződik, és amely a közös gyermekké fogadást csak a házaspárok esetében teszi lehetővé. A Európa Tanács Miniszterek Tanácsa azonban 2008. május 7-én elfogadta a *Gyermekek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény* új változatát, amely kimondja, hogy az örökbefogadást mindenképpen lehetővé kell tenni a különmemű házaspároknak, a különmemű bejegyzett élettársaknak, valamint egyéneknek. Az egyezmény ezen kívül lehetővé teszi a részes államoknak, hogy a közös gyermekké fogadás lehetőségét biztosítsák az azonos nemű házastársaknak és bejegyzett élettársaknak, ill. nemtől függetlenül az élettársaknak. Az egyezmény szövegében végbement változás tükrözi az elmúlt évek nemzetközi jogalkotási tendenciáját: egyre több ország teszi a párkapcsolati formától függetlenül lehetővé a közös gyermekké fogadást. Amennyiben az örökbefogadás szabályozása nem változik, a különmemű bejegyzett élettársak miatt a magyar Ptk. nem lesz összhangban a már elfogadott, de hatályba még nem lépett egyezmény előírásaival. Az élettársak/bejegyzett élettársak örökbefogadási lehetőségét kizáró szabályozás mögött minden bizonnyal az a megfontolás áll, hogy a jogalkotó meg kívánja akadályozni, hogy a gyermeknek két azonos nemű szülője legyen. Fel kell azonban hívunk a figyelmet, hogy ez a (gyakran politikai viták tárgyává váló) kérdés egy alapvető félreértésen alapul: az azonos nemű párok számára legjelentősebb kérdés nem a szülei által elhagyott („állami gondozott”) gyermekek örökbefogadásának kérdése, hanem hogy az azonos nemű pár által egyébként is nevelt, a pár egyik tagjához vérségi kapcsolattal kötődő gyermeket mindkét őt nevelő szülőjéhez törvényes kapcsolat fűzze. A kérdés nem az, hogy azonos nemű szülők nevelik-e a gyermeket (az örökbefogadás lehetőségétől függetlenül a gyermeket azonos nemű szülők nevelik), hanem hogy a gyermeket mindkét szülőjéhez törvényes kapcsolat köti-e. Álláspontunk szerint a gyermek érdekeit mindenképpen az szolgálja, ha mindkét őt nevelő szülőhöz törvényes kapcsolat fűzi, ezért javasoljuk, hogy az egyezmény nyújtotta lehetőséggel élve a Ptk. mind az élettársak, mind a bejegyzett élettársak

esetében tegye lehetővé az örökbefogadást, különösen a partner gyermekének örökbefogadását. Az azonos nemű párok számára családjogi intézményt biztosító európai államok többségében (Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Hollandia, Izland, Németország, Norvégia, Svédország, Spanyolország) a partner gyermekének örökbefogadására van lehetőség. Az azonos nemű párok általi örökbefogadás mellett szóló további érvek (hatása a gyermekre a kérdés kapcsán kialakult szakmai-tudományos konszenzus tükrében; a strasbourg-i székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságának legújabb gyakorlata) részletesen kifejtve megtalálhatóak Egyesületünk 2008. május 10-én kelt, a Minisztériumhoz eljuttatott véleményében.

Részvétel a partner gyermekének nevelésében A törvényjavaslat 3:130. §-a kimondja, hogy a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy (a gyermek szülőjének párja) részt vehet a gyermek gondozásban és nevelésben. Mivel az azonos nemű párok esetében az örökbefogadásra (a törvényjavaslat jelenlegi állása szerint) nem lesz lehetőség, ill. ha lenne is, a családok egy része nem élne vele, mivel fent kívánják tartani a kapcsolatot a gyermek másik (különélő) biológiai szülőjével is, ezért fontos, hogy a törvény ezen családok számára is jogbiztonságot nyújtson. Példaértékűnek tartjuk az angol szabályozást, ahol a szülők a bíróságtól kérhetik a szülői felügyeleti jog illetén megosztásának elismerését. Véleményünk szerint ha ez nem is valósítható meg, fontos lenne, hogy a tiszta helyzet teremtése érdekében a felek közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalhassák arra vonatkozó megállapodásukat, hogy a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy mely jogok és kötelezettségek gyakorlásában vehet részt. Amellett, hogy ez lehetőséget teremtene a pároknak, hogy átgondolják mennyiben kívánják megosztani a gyermeknevelési teendőket, egyben megkönnyítené a gyermeket ténylegesen nevelő szülő gyermekhez fűződő viszonyának bizonyítását harmadik fél (iskola, egészségügyi intézmény stb.) számára.

A VITA SORÁN FELMERÜLT SZEMPONTOK

A bejegyzett élettársi kapcsolat – A FIDESZ, a KDNP és az MDF több képviselője is amellett érvelt, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye kerüljön ki a Ptk.-ból. Egyes vélemények szerint a vonatkozó részek egyértelműen alkotmányellenesek, mások szerint a szabályozás alkotmányossága kétséges, és mivel az Alkotmánybíróság jelenleg foglalkozik a kérdéssel, a törvény elfogadásával meg kellene várni az Alkotmánybíróság döntését. Véleményünk szerint a Ptk.-beli javaslat alapját képező 2007. évi CLXXXIV törvény által bevezetett bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozása alkotmányos. Az Alkotmánybíróság 1995/14. határozata kimondta: az azonos nemű pároknak arra ugyan nincs Alkotmány által garantált joguk, hogy házasságot kössenek, arra viszont igen, hogy minden olyan területen megszűnjön hátrányos megkülönböztetésük, ahol a partnerek neme szerinti megkülönböztetésnek nincs alkotmányos indoka. Az Alkotmánybíróság határozatában három megoldási alternatívát vázolt fel: 1) a Ptk. élettársi kapcsolat fogalmának kiterjesztését azonos nemű párokra, 2) az egyes jogokat és kötelezettséget előíró törvények egyenkénti felülvizsgálatát, 3) a bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetését. Ez utóbbi esetben az Alkotmánybíróság külön is követhető példaként hivatkozott (az akkor még egyedülálló) Dániára, ahol a nálunk is bevezetett élettársi kapcsolathoz nagyon hasonló törvényi szabályozás van/volt életben: az azonos nemű párok anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot köthetnek, amely joghatásaiban (az örökbefogadás kivételével) megegyezik a házassággal. Az Alkotmánybíróság tehát már 1995-ben kinyilvánította: az Alkotmány szellemével és betűjével összeegyeztethető a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményének bevezetése és példaként azt a dán szabályozást ajánlotta a jogalkotó figyelmébe, amely az azonos nemű párokat illetően lényegi tartalmát tekintve megegyezik a javaslat tartalmával. A döntést alkotmánybírósági elnökként jegyző Sólyom László köztársasági elnök 2007. decemberében a jogszabályt alkotmányos aggályok megfogalmazása nélkül aláírta. A magyarhoz hasonló bejegyzett élettársi kapcsolat létezik Európa számos országában (Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Izland, Franciaország, Németország, Luxemburg, Svájc, az Egyesült Királyság, Andorra, Szlovénia, Csehország), míg további négy államban (Belgium, Hollandia, Spanyolország, Norvégia (2009. január 1-től)) az azonos nemű párok házasságot is köthetnek. A magyar alkotmánybírósági gyakorlatra jelentős hatást gyakorló német Alkotmánybíróság példamutató erélyességgel védte meg a 2001-ben bevezetett bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét. A bíróság 2002-ben hozott döntésében kimondta:

„A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének azonos nemű párok részére történő bevezetése nem sérti az Alaptörvény 6. cikkelyének első bekezdését. A házasság intézményének az alaptörvény 6. cikkelyének első bekezdése szerinti különleges védelme nem akadályozza a törvényhozót abban, hogy az azonos nemű párok élettársi kapcsolatához olyan jogokat és kötelezettségeket kapcsoljon, amelyek a házassághoz kapcsolódó jogokkal és kötelezettségekkel azonosak vagy ahhoz közeliek.” Mivel mindezek alapján az alkotmányellenesség kimondása nem várható, nincs indok a vonatkozó paragrafusok elhagyására.

A házasság és a család védelme – A FIDESZ és a KDNP több képviselője sérelmezte, hogy a házasság és a család védelme kikerülne a törvényből. Véleményünk szerint mivel ezen alapvető az Alkotmány ugyanilyen formában már tartalmazza, ennek megismétlése indokolatlan, bár az ismétlésnek sincs semmilyen negatív hatása. Ráadásul a törvényjavaslat jelenlegi szövege is tartalmazza a családi kapcsolatok védelmét. Mindemellett visszautasítjuk, hogy a házasság és a család védelmének alapelvét egyes képviselők az azonos nemű párok jogi elismerésének ellehetetlenítésére, a meleg és leszbikus párok, valamint az általuk nevelt gyermekek másodrangú állampolgárként való kezelésére kívánják felhasználni. Az Alkotmánybíróság 14/1995-ös határozata kimondta: „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együtt élő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre.” Az azonos nemű párok jelentős része ugyanolyan célok és értékek mentén éli meg párkapcsolatát, mint heteroszexuális társaik. A meleg és leszbikus családok jogi elismerése elleni támadása azért is különösen káros, mert a meleg és leszbikus társadalom pont azon tagjainak életét kívánja megnehezíteni, akik életformájuk, életcéljaik tekintetében a legközelebb állnak ahhoz az ideálhoz, amit a vitában felszólalók követendő példaként állítanak a társadalom elé: tartós, szeretetre és odaadásra épülő párkapcsolatot, gyermekek vállalását. A család védelme valóban fontos alkotmányos alapelv, de ugyanúgy megilleti a meleg és leszbikus, mint a különféle családokat. A házasság kiemelt védelmével ugyanakkor nem értünk egyet: véleményünk szerint az államnak nem feladata, hogy a különböző párkapcsolati formák között értéksorrendet állítson fel, az élettársi kapcsolatban, bejegyzett élettársi kapcsolatban élők is lehetnek ugyanolyan hasznos tagjai a társadalomnak. Különösen problémás, hogy a házasság védelmének törvénybe iktatásával az állam egy olyan intézményt kíván kitüntetett figyelemben részesíteni, amely az állampolgárok egy köre számára nem áll nyitva, ami viszont sérti az állam semlegességének követelményét.

A házastársi hűség – A FIDESZ és a KDNP több képviselője is felhívta a figyelmet rá, hogy a törvényjavaslatból hiányzik a házastársi hűség fogalma, amely egyben a bejegyzett élettársi hűség fogalmát is magával hozná. A törvényjavaslat előkészítése során a Prof. Vékás Lajos vezette Kodifikációs Bizottság jutott arra a következtetésre, hogy a „hűséggel tartoznak egymásnak” fordulat helyett az „együttműködési és támogatási kötelezettség” szerepeljen a törvény szövegében. Ezt az álláspontjukat a 2008. márciusában megjelent „Szakértői Javaslatban” is fenntartották, a házastársi hűség követelménye ebben sem szerepel. Véleményünk szerint a hűség az emberek döntő többsége számára valóban a tartós párkapcsolat alapvető eleme, de ebből nem következik az, hogy ennek jogi kényszerítő erejű szabályozásban kellene érvényt szerezni. A családi viszonyok jogi szabályozásának nem feladata, hogy a partnerek magánéleti döntéseibe beavatkozzon. Egy párkapcsolat belső viszonyainak állami szabályozása csak annyiban indokolt, amennyiben arra a gyengébb fél érdekében szükség van. A hűség követelményének kodifikálása mellett ilyen közpolitikai érdek nem szól. Tapasztalatunk szerint ugyanakkor a hűtlenség vádja a bírósági eljárások során gyakran önkényesen kerül alkalmazásra, a bíróságok gyakorlatában a nők hűtlensége, ill. az azonos nemű személlyel történő házasságon kívüli szexuális kapcsolat súlyosabb elbírálás alá esik, holott ennek ésszerű indoka nincs. A hűség-követelmény gyakorlati alkalmazásának eredménye a nők és a szexuális kisebbségek hátrányos megkülönböztetése.

Nemváltás – A FIDESZ egyik képviselője nemtetszésének adott hangot, amiért a törvényjavaslat a nemváltás családjogi vonatkozásairól is szót ejt, azt sugallva, hogy az új Ptk. kívánná Magyarországon a nemváltás törvényi lehetőségét megteremteni. Ezzel szemben bár részletes jogszabály nem szabályozza, a strasbourg-i Emberi Jogi Bíróság kötelező érvényű határozataival összhangban a transzszexuálisoknak ma is lehetősége van Magyarországon, hogy nevüket és nemüket hivatalosan is megváltoztassák. Bár a nemváltás valóban nem gyakori társadalmi jelenség (az elmúlt évek során Magyarországon nemváltást

hivatalosan évi 15-20 ember kérvényezte), a jogszabályoknak azonban az ilyen társadalmi jelenségekre is fel kell készülniük.

Az örökbefogadás – Az SZDSZ vezérszónoka beszédében kifejtette, hogy hiányolják a törvényjavaslatból az élettársak számára az örökbefogadás lehetőségét. A felvetéssel egyetértünk, erre vonatkozó észrevételeinket már több alkalommal eljuttattuk a Minisztériumhoz. Részletesebben ld. fent.

A BENYÚJTOTT MÓDOSÍTÓ JAVASLATOK VÉLEMÉNYEZÉSE

5949/93 – A módosító javaslat a hozzátartozók fogalmát egészíti ki néhány, a bejegyzett élettársi kapcsolaton keresztül közvetett családi kapcsolatra. A módosító javaslat nyilvánvaló kodifikációs figyelmetlenséget orvosol, elfogadását támogatjuk.

5949/107 – A módosító javaslat a gyűlöletbeszéddel szembeni védelemre vonatkozó paragrafus helyett a hátrányos megkülönböztetés tilalmát mondaná ki. A hátrányos megkülönböztetés a hatályos magyar jog szerint (Ebkty.) az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének egyik esete, így a törvényjavaslat 2:78. §-as a paragrafusa ezt a problémát már rendezi. A gyűlöletbeszéd azonban – bár kapcsolódik a hátrányos megkülönböztetés témájához – attól elkülönülő probléma, ezért külön szabályozásra szorul. A módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.

5949/114 – A módosító javaslat a családi kapcsolatok védelme mellett a házasság védelmét is alapelveként nevesítené. A családi kapcsolatok védelmét kimondó rendelkezést elégségesnek tartjuk, ezért a módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.

5949/116 – A módosító javaslat a házasság kötése és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése előtti 30 napos várakozási időt kívánja visszaállítani. A várakozási időt szükségtelen adminisztratív korlátozásnak ítéljük. A módosító javaslat indoklása a kánonjogra, mint követendő példára hivatkozva írná elő a várakozást. Véleményünk szerint a vallásos elveken alapuló szempontok figyelembe vételére az állam és egyház szétválasztását Alkotmányában garantáló országban nem kerülhet sor. Ha bizonyos vallások követői a várakozási időt fontosnak tartják, azt előírhatják saját egyházi intézményeik számára, de a vallást nem követő emberektől ilyen elvek betartását nem követelhetik meg, ezért a módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.

5949/119 – A módosító javaslat a házasság nemváltás miatti megszűnésének módosítását javasolja. Az automatikus megszűnés helyett a bíróság hatáskörébe utalná a megszűnés kimondását. Ugyanakkor a házasság és a nemváltás után azonos személlyel kötött bejegyzett élettársi kapcsolat jogfolytonosságát kimondó szabály helyett a vagyoni viszonyok bírósági rendezését írná elő. A módosító javaslat jogosan veti fel, annak kérdését, hogy nem tiszta, hogy a házasság megszűnésének ki fog érvényt szerezni? Mi történik, ha az érintettek (nem kívánva a házasság megszűnését) nem jelzik az anyakönyvi nyilvántartás felé a nemváltás tényét? A házasság anyakönyvből való törlésére milyen dokumentum alapján kerül sor? További kérdésként merül fel, hogy a házasság megszűnése esetén – amennyiben a felek nem kívánják fenntartani az életközösséget – a vagyoni jogi kérdések milyen módon kerülnek rendezésre? Az itt felmerülő kérdések fő forrása a nemváltás folyamatának szabályozatlansága, így a megoldás nem az új Ptk. által javasolt szabályok elvetése, hanem a nemváltás folyamatát szabályozó jogszabály elkészítése lenne. A jogfolytonosságot kimondó szabály eltörlése indokolatlan, nem szabad, hogy pusztán a nemváltás ténye miatt bármelyik fél hátrányosabb helyzetbe kerüljön. A módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.

5949/120 – A módosító javaslat a házastársi és bejegyzett élettársi kapcsolati hűség elvét iktatná törvénybe. A fent kifejtett szempontok alapján a módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.

5949/121 – A módosító javaslat a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményére vonatkozó szabályok elhagyását javasolja. A fent kifejtett szempontok miatt a módosító javaslat elfogadását nem támogatjuk.